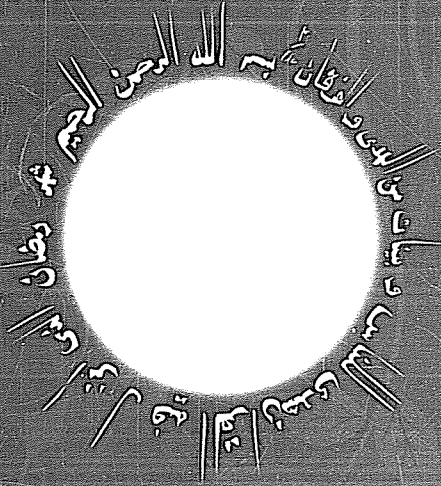

Samsun'da Kur'an Günleri

XI. KUR'AN SEMPOZYUMU

Kur'an ve Risalet

25-26 Ekim 2008 / SAMSUN

Fecr Yayınları: 133

Dizgi – Mizanpaj: CİNAS

Kapak: CİNAS

Baskı, Cilt: KALKAN MATBAACILIK

Büyük Sanayi 1. Cd. 99/32 İskitler

Tel: 3419234-3421656 Ankara

1. Baskı: Eylül 2009

ISBN: 978-975-6004-76-0

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.

Rüzgarlı Cad. Rüzgarlı İşhanı No: 2 Kat: 5 Ulus/ANKARA

Tel: (0 312) 310 08 60 – Fax: (0 312) 311 47 89

Web: www.fcr.com.tr – e-mail: fcr@fcr.com.tr

KENDİSİNE KİTAP VERİLEN VE VERİLMİYEN PEYGAMBERLER (RESUL-NEBİ AYIRIMI VE BUNUN İSTİSMARI)

*Prof. Dr. Mehmet OKUYAN**

Giriş:

İlâhî bilgilendirmede insana rehberlik yapmak için görevlendirilenler yine insanlar olmuştur. Vahyin muhatabı insanlar olduğu için tebliğ ediciler de insanlardan seçilmiştir. Vahiy meleği Cebrâil (as) aracılığıyla insanlara ilâhî mesajları ulaştıran kişilere “peygamber” adı verilmektedir. Yüce Allah, insanları elçisiz bırakmamış, her ümmete bir peygamber mutlaka gönderilmiştir.¹ Bu görevlendirmede temel amaç, insanların yine kendi cinslerinden bir peygambere tabi olmalarını² ve onu örnek almalarını sağlamaktır.³ Bir insan peygamberini örnek alıp onu takip etmekten kaçınanlar, bir insanın risaletle görevlendirilmesini hoş karşılamamış, alaya almışlar ve melek görevlendirilmesi beklentilerini beyan etmişlerdir.⁴ Yeryüzünün sakinleri insanlar olduğu için peygamber de insanlardan seçilmiştir.⁵

Sistem insan üzerine inşa edilince “insan peygamberler” için Kur’ân’da çeşitli isimlendirmelere yer verilmiştir. Misyonu uyarıcılık olan peygamberlik kurumu için resul ve nebi kelimeleri oldukça yaygın bir kullanım arz etmiş, bu anlamda her iki kelime Kur’ân’da yaklaşık olarak 400’den fazla âyete konu edinilmiştir.

İslâm tarihinde risalet ve nübüvvet eksenli çeşitli tartışmalar yapılmış, resul ve nebi kelimelerine farklı anlamlar yüklenmiş, bu farklılıklar daha sonraları çeşitli istismarların yaşanmasına neden olmuştur. Bu çalışmamızda amacımız, söz konusu tartışmaları daha da derinleştirmek ve sonuçsuz tartışmaları daha da anlaşılmaz kılmak olmayacaktır. Amacımız, Kur’ânî kavramlara Kur’ân’ın yüklediği anlamları bütüncül bir yaklaşımla ele almak, konuya Kur’ân’dan bakmayı başarmak ve Kur’ânî kullanımları ele aldıktan son-

* OMÜ İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

¹ 10/Yûnus, 47; 13/Ra’d, 7; 16/Nahl, 36; 30/Rûm, 47; 35/Fâtır, 24.

² 3/Âl-i İmrân, 31.

³ 2/Bakara, 143; 33/Ahzâb, 21.

⁴ 6/En’âm, 8; 11/Hûd, 27; 21/Enbiyâ, 3; 23/Mû’minûn, 24, 33; 17/İsrâ, 94-95; 25/Furkân, 4-8, 21, 41; 36/Yâsîn, 15; 41/Fussilet, 14; 64/Teğâbûn, 6.

⁵ 17/İsrâ, 95; 22/Hac, 75.

ra kanaat sahibi olmak olacaktır. Önyargılarımızı ve kabullerimizi Kur'ân'a onaylatmaya değil, Kur'ân'ın verilerini kendimize bilgi edinmeye çalışacağız. Kültürümüzde yaygın kabuller haline gelen birtakım anlayışların yeniden Kur'ân ve sahih sünnet ölçüsüne vurulması ihmal edilemez, ertelenemez ve ötelenemez bir ihtiyaç olarak önümüzdedir. Bu çalışmamız işte bu hassasiyet doğrultusunda şekillendirilmeye çalışılan bir gayretin ifadesidir. Konuyu incelemeye, ilgili kelimelerin anlam dünyasını incelemekle başlamak istiyoruz.

1. Resul Ve Nebi Kelimelerinin Anlamı:

a) Resul:

Resul kelimesi "yavaşça gitmek" anlamına gelen *r-s-l* kökünden türetilmiştir; bu anlamda "yavaş giden deve" için de *رسالة* *nâkatün rasletün* denilmiştir.⁶ *Resul* ise, "gönderilen şey, mesajın veya sözün taşıyıcısı" demektir. Bu kelime hem tekil hem de çoğul anlamında kullanılmaktadır. Tevbe 128 ve pek çok âyetteki *resul* kelimesi onun tekil kullanımının, Şuarâ 16. âyetteki *resul* ise çoğul kullanımının örneğini oluşturmaktadır.⁷ Ayrıca söz konusu kelimenin çoğulu ise *rusûl* şeklindedir.⁸ Ebûbekir el-Enbârînin ifade-sine göre *resul*, lügatte "kendisini gönderenin haberlerine uyan kişi" demektir.⁹ Risalet anlamında Kur'ân'daki kullanımlarda *resul*, 350 civarı sayısıylâ *nebiden* daha çoktur.

Bu kelimenin Kur'ân'daki kullanımlarına bakıldığında melekler için kullanım örnekleri olduğu gibi,¹⁰ insan elçiler için de kullanıldığı görülmektedir.¹¹ İnsan elçilerin göndericisi Yüce Allah olunca da başka vesilelerle başka insanlar olunca da bu kökten kelimeler kullanılmaktadır.¹² Ayrıca yine bu kökten kelimeler insanların birbirlerinin beraberinde gönderilmesi anlamında da kullanıldığı bilinmektedir.¹³ Dahası bu kelime fiil olarak "mucize gönderilmesi",¹⁴ "ruhların insanlara geri gönderilmesi",¹⁵ "rüzgarların gönderil-

⁶ Ebu'l-Hüseyn Ahmed ibn Fâris b. Zekerîyya, *Mücmelü'l-Lügâ*, Beyrut, 1986, II, 376.

⁷ *Adûv* ve *sadik* kelimelerinde de olduğu gibi *fa'ül* ve *fe'l* kalıbındaki kelimelerin müzekkeri, müennesi, müfredi ve cemisi bir olarak da kullanılabilir. Bu nedenle Şu'arâ 16'daki *resul* kelimesi çoğuldur (Ebû Nasr İsmail b. Hammâd el-Cevherî, *es-Sihâh fi'l-Lügâ ve'l-'Ulûm*, Beyrut, 1974, I, 481).

⁸ Geniş bilgi için bk. Rağîb el-İsfehânî, *Müfredât, r-s-l* maddesi.

⁹ Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed el-Ezherî, *Mu'cemu Tehzîbi'l-Lügâ*, Beyrut, 2001, II, 1407.

¹⁰ 6/En'âm, 61; 11/Hûd, 69, 70, 77, 81; 15/Hicr, 57-58, 61; 19/Meryem, 17, 19; 22/Hac, 75; 51/Zâriyât, 31-32; 69/Hâkka, 40; 81/Tekvîr, 19.

¹¹ İnsan elçiler gönderilmesi için bk. 4/Nisâ, 164-165; 10/Yûnus, 47; 12/Yûsuf, 31; 16/Nahl, 26; 22/Hac, 75; 26/Şuarâ, 53; ...

¹² 7/Arâf, 111; 12/Yûsuf, 12, 19, 45, 63, 66; 20/Tâhâ, 47; 26/Şuarâ, 53; 27/Neml, 35; ...

¹³ 7/Arâf, 105, 134; 26/Şuarâ, 17.

¹⁴ 17/İsrâ, 59.

¹⁵ 39/Zümer, 42.

mesi",¹⁶ "yağmurun yağdırılması",¹⁷ "felaket, azap"¹⁸ ve "şeytanların musallat edilmesi"¹⁹ anlamlarında da kullanılmıştır.

"Elçi, peygamber" anlamındaki kullanımlarında yine bu kökten türetilmiş olan *mürsel/mürselûn* kelimeleri de Kur'ân'da kullanım örneklerine sahiptir.²⁰ Yâsîn 13, 14 ve 16. âyetlerde geçen *murselûn*, *erselnâ* kelimeleriyle kast edilenler de genellikle insanların gönderdiği elçiler olarak kabul edilmişse de anlatılan hususlar ve kullanılan ifadeler göz önüne alındığında bunların da peygamber olduğunu ve göndericilerinin de Yüce Allah olduğunu kabul ettiğimizi belirtmek durumundayız.

Genelde bakıldığında *resul*, *rusûl*, *mürsel*, *mürselûn* kelimelerinin "elçi, peygamber" anlamında oldukça fazla kullanım örneğine sahip olduğunu ifade edebiliriz. Kur'ân meallerinin bir bölümünde *resul* ve bu kökten gelen kelimelerin tercümesinde "elçi" kelimesinin tercih edildiği görülmektedir.²¹

b) Nebi:

Nebi kelimesinin, "haber vermek" anlamına gelen *nebee* (*n-b-e*) kökünden türetildiği belirtilmektedir. *Nebe'*, "büyük fayda sağlayan ve kendisiyle ilim veya zann-ı gâlibin elde edildiği haber" demektir. *Nebe'*, bu güvenilirliğe sahip olabilmek için tevatür, ilâhî kelim ve Resulün haberi gibi yalandan uzak olmalıdır. Bu anlamda ilgili kelimenin Kur'ân'da oldukça fazla âyette kullanım örneği vardır.²² Bu fiil, Yüce Allah'a nispet edildiğinde *nebbe* kalıbında geldiği için bu kalıbın *enbee*'den daha etkili olduğu söylenebilir.²³ Hatta Hz. Peygamber'in de *nebbe* fiilini kullanmayı tercih ettiği de kaynaklarda belirtilmektedir.²⁴

Bu bilgilerden hareketle *nübüvvet*, "Yüce Allah ile akıl sahibi kulları arasında elçilik yapmak" demektir. *Nebi* kelimesi "yükseklik" anlamına geldiği gibi "yol" anlamına da gelmektedir ve "peygamber" anlamına gelen kelimenin kökeni de budur.²⁵ *Nebi*, "önyargısız akılların kendisiyle gerçeğe ulaştığı bilgileri haber veren kişi" anlamına gelmektedir. Bu durumda *nebi*, "ism-i

¹⁶ Rüzgarlar için bk. 7/A'râf, 57; 15/Hicr, 22; 25/Furkân, 48; 27/Neml, 63; 30/Rûm, 46, 48, 51; 33/Ahzâb, 9; 35/Fâtır, 9.

¹⁷ Yağmurun yağdırılması için bk. 6/En'âm, 6; 11/Hûd, 52; 71/Nûh, 11.

¹⁸ Azap için bk. 7/Arâf, 133, 162; 13/Ra'd, 13; 17/İsrâ, 68, 69; 18/Kehf, 40; '29/Ankebût, 40; 34/Sebe, 16; 41/Fussilet, 16; 51/Zâriyât, 33, 41; 54/Kamer, 19, 31, 34; 55/Rahmân, 35; 67/Mülk, 17.

¹⁹ Şeytanların musallat edilmesi için bk. 19/Meryem, 83.

²⁰ 7/Arâf, 6; 37/Sâffât, 123; 133; 181;...

²¹ Bu konuda bk: Muhammed Esed; Bayraktar Bayraklı; Mustafa İslamoğlu;...

²² 7/Arâf, 101; 10/Hûd, 49; 100; 38/Sâd, 67; 64/Teğâbûn, 5; 78/Nebe, 1-2.

²³ 58/Mücâdile 6-7; 66/Tahrîm, 3;...

²⁴ İsfahânî, *age.*, *n-b-e* maddesi.

²⁵ İbn Fâris, *age.*, III, 853.

fâil" olarak *fe'îl* vezninde *fâil* anlamına geldiği gibi²⁶ "ism-i mef'ûl" anlamına geldiği de söylenebilir. *Nebi*, ism-i fâil olarak "(insanlara) haber veren", ism-i mef'ûl olarak da "(Allah tarafından kendisine) haber verilen, haberdar edilen" anlamına gelmektedir.

Aynı kökten gelen *tenebbee* fiili de "peygamberlik iddiasında bulunmak" demektir. Bu kalıp, haksız yere peygamberlik isnadında bulunmak şeklinde olumsuz bir anlamla sınırlı bir kullanıma hasredilmiştir. تنبأ مسيلاً *Tenebbee Müseylime* ifadesi, "Müseylime peygamberlik iddiasında bulundu" demektir.²⁷

Nebi kelimesinin aslı hemzeli olan, ancak hemzesi terk edilen *nebeye* (*n-b-y*) kökünden geldiği de kaynaklarda belirtilmektedir. Kur'ân'da "peygamber" anlamında *nebi*, *nebiyyîn*, *enbiyâ* kelimeleri 75 yerde geçmektedir. "Yükseklik, yücelik" anlamındaki *nebve/nebeve* kelimesiyle *nebi* kelimesinin bu anlamda aynı kökü paylaştığı da söylenebilir. Peygamberlere *nebi* denmesinin nedeni, diğer insanlara göre onların yüce bir makamda olmasındandır. Zaten Meryem 57'de (Hz. İdrîs örneğinde) nebiler için böyle yüksek bir makamın olduğu ifade edilmektedir. Bu durumda *nebi* kelimesinin *yâli* (*nebeye*) yapısının hemzeli (*nebee*) olana göre daha etkili olduğu da bir hadîs-i şerîfin desteğiyle iddia edilmiştir: لست بنبيء الله ولكن نبي الله *lestü bi nebiillâhi ve lâkin nebiyyullah* "Ben Allah'ın nebii değilim, ancak Allah'ın nebisiyim."²⁸ Bu kullanımdaki ayırımdan da anlaşıldı gibi *nebi* kelimesini "yükseklik, yücelik" anlamına gelen *n-b-y* kökünden kabul etmek daha doğru görülmektedir.

2. Geleneksel Anlayışta Resul ve Nebi Tarifleri:

İslam kültüründe nübüvvet ve risalet hakkında şöyle ifadeler kullanılmaktadır:

Nebi, kendisine kitap verilmeyen, önceki şariat veya kitapları yaşayan ve tebliğ eden peygamberdir; *resul* ise kendisine yeni bir kitap ve şariat verilen peygamberdir. Buna göre her *resul* *nebidir*; ancak her *nebi* *resul* olmayabilir. Bu ayırımı kabul etmeyip *resul* ile *nebinin* aynı kişi olabildiğini beyan eden yaklaşımların da bulunduğu kaynaklarda bildirilmektedir.²⁹

Kelamcılar, *resul* ve *nebiyi* şöyle tanımlamaktadır: "*Resul*, halka dinî hükümleri tebliğ etmesi için Yüce Allah tarafından gönderilen bir insandır. Bir insanın *resul* olabilmesi için kendisine Allah tarafından kitap verilmesi şart

²⁶ *Nebi* kelimesi *nebee* kökünden gelirse ism-i tasğîri *nübeyyîü*, cemisi *nübâ'* şeklindedir. Eğer *nebeye* kökünden alınırsa ism-i tasğîri *nübeyy*, cemisi *enbiyâ'* şeklindedir (Cevherî, *age.*, II, 530, 537).

²⁷ *Nebi* kelimesinin kökeni ve kullanım örnekleri için bk. Ezherî, *age.*, IV, 3489-3490.

²⁸ Hakîm, *Müstedrek*, II, 231. Ayrıca kelimenin anlamı için bk. İsfahânî, *age.*, *n-b-e* maddesi.

²⁹ Şerafettin Gölcük, Süleyman Toprak, *Kelâm*, Konya, 1988, s. 274.

iken, *Nebî'de* böyle bir şart yoktur. *Nebi*, daha genel bir tabirdir (Her *resul* *nebidir* ama her *nebi* *resul* değildir. *Resul* yeni bir şariat getirir, *nebi* önce gelen şeriati yerleştirir ve yayar. *Resul*, melek vasıtasıyla kendisine vahiy gelen zattır. *Resule* de, rüyada vahye mazhar olana da *nebi* denilir).³⁰

Bazı Mutezili kelimcılara göre nebi, kitapla veya ilhamla ya da uykudaki uyarı ile Yüce Allah'tan haber veren kişidir. *Resul* ise ilâhî vahyi taşıyan vahiy meleği kendisine indirilen kişidir. Bunlara göre *resule* vahiy meleği iner, *nebiye* ise inmez. Yine bazı kelimcılara göre *resulden* farklı olarak *nebinin* şariat tebliğ görevi yoktur.³¹

Nübüvvet, insanın Hak'tan halka gönderilmesidir. *Nebi* de Allah'ın kendisine vahyettiği gerçekleri insanlara tebliğ etmesi için Allah'ın gönderdiği (görevlendirdiği) insandır. *Resul* ise kitap ve şariat sahibi veya geçmiş bazı şer'î hükümleri nesheden kişi olarak tanımlanır. Bu durumda *resul*, *nebi'den* daha özel bir konuma sahiptir.³²

Kadı Abdülcebbâr, yukarıda zikrettiğimiz farklılıkları içeren görüşlerden farklı olarak terim olarak *nebi* ile *resul* arasındaki her türlü fark iddiasını reddetmiştir.³³ Diğer bazı kelimcılar ise Hacc 52. âyeti delil getirerek her ikisi arasında fark olduğunu beyan etmişlerdir.³⁴ Biz ilerleyen bölümlerde bu âyet hakkında kendi değerlendirmemizi yapacağız.

Ebü Hilâl el-Askerî, *nebi'nin* mucize sahibi olduğunu, *resulün* ise - Allah'tan başkası adına da gönderilebileceği için- mucize sahibi olmadığını, risalette haber taşımanın var olduğunu, nübüvvette ise bunun olmadığını ifadeyle aralarında fark olduğunu belirtmiştir.³⁵

Mâverdi, *resul* ve *nebi* hakkında iki görüş olduğunu beyan ederek ilkinde göre *resul* ile *nebi* arasında fark olmadığını, sadece nübüvvetin insana özel, risâletin ise meleklerle de ait olabileceğini, dolayısıyla daha genel bir terim olduğunu belirtmiştir. İkinci görüş olarak da bu iki kavramın değişik olduğunu, *resulün* konum ve değer olarak *nebi'den* daha yüksek olduğunu belirterek aralarındaki fark hususunda *resule* vahiy meleğinin indiği, *nebiye* rüyada vahyedildiği, *resulün* tek ümmete gönderildiği, *nebinin* böyle olmadığı ve

³⁰ Sadüddîn Taftâzânî, *Kelam İlmi ve İslâm Akâidi (Şerhu'l-Akâid)*, haz: Süleyman Uludağ, Dergah yay. İstanbul, ts., s. 112. Taftâzânî, sâdik haber türlerini sıralarken *resulün* verdiği haberi ikinci sırada saymış; ancak bu ifadeye *nebinin* katılıp katılmadığı meselesine girmemiştir (s. 112-113). Aynı şekilde mucize konusunda da *resul* ve *nebi* arasında herhangi bir fark ortaya koymamıştır (s. 112, 295-296).

³¹ Ebû Zekerîyya Yahyâ b. Ziyâd el-Ferrâ, *Ma'âni'l-Kur'ân*, Beyrut, ts., II, 229; Muhsin Cihangerî, *Muhyiddîn İbnü'l-Arabî*, Beyrut, 2003, s. 478.

³² Cihangerî, *age.*, s. 477.

³³ Kadı Abdülcebbâr, Ebû'l-Hasan Abdülcebbâr b. Ahmed, *Şerhu'l-Usûli'l-Hamse*, tahkik: Abdülkerim Osman, Mektebetü Vehbe, Kahire, 1988, s. 567-568.

³⁴ Abdurrahman Bedevî, *Mezâhibü'l-İslâmiyyîn*, Beyrut, 1971, I, 475.

³⁵ Ebû Hilâl el-Askerî, *el-Furûku'l-Lüğaviyye*, Beyrut, 1419, s.285.

resulün şeriat ve hüküm belirlediği, nebinin ise ilâhî şeriatı körüdüğü farklılıklarını beyan etmiştir.³⁶

3. Resul Ve Nebi Kelimelerinin Kur'ân'da Aynı Anlamda Kullanımları:

Kur'ân-ı Kerim'de, *resul* ve *nebi* kelimelerinin peygamberlik anlamındaki kullanımlarında şöyle bir aynılık ortaya çıkmaktadır. Bu aynılıklar şunlardır:

a) Tüm Ümmetlere Gönderilmeleri Bakımından

“İnsanlar bir tek ümmet idi. Kَانِ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ” Sonra Allah, müjdeleyici ve uyarıcı olarak peygamberleri gönderdi.” (Bakara 2/213). Bu âyetle insanlığın tek bir topluluk olduğu döneme ve onlara müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderilen peygamberlerden söz edilirken bütün peygamberler için النَّبِيِّنَ *en-nebiyyîn* (nebler) ifadesi kullanılmıştır.

“وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ” “Ant olsun ki biz, “Allah’a kulluk edin ve Tâğût’tan sakının” diye (emretmeleri için) her ümmete bir peygamber gönderdik” (16/Nahl 36). Bu âyetle ise her ümmete bir peygamberin gönderildiği belirtilmiş, bu defa da رَسُولًا *resul* kelimesi tercih edilmiştir. Konu ve muhataplar aynı olduğu için insanlığa gönderilen bütün elçiler için hem *nebi* hem de *resul* kelimelerinin kullanılabildiği açıkça ortaya konulmuş, aralarında fark olmadığı dolaylı olarak belirtilmiş olmaktadır. Buradaki her iki âyetle de “göndermek” anlamına gelen kelime *be’ase*’dir.

Benzer şekilde Hac 52. âyetle de hem *resul* için hem de *nebi* için, Arâf 94 ve Zuhuruf 6’da nebler için yine “göndermek” anlamında bu defa *erselnâ* fiili kullanılmıştır. Bu durumda her iki kelimenin de “gönderilme, görevlendirilme” noktasında aynı konumda oldukları söylenebilir.

b) İman Esasları Bakımından

“وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ” “Asıl iyilik, o kimsenin yaptığıdır ki, Allah’a, ahiret gününe, meleklerle, kitaplara, peygamberlere inanır” (Bakara 2/177).

“كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا تَفَرَّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ” “Her biri Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ettiler. “Allah’ın peygamberlerinden hiçbirisi arasında ayırım yapmayız (dediler).” (2/Bakara 285). Bakara sûresindeki bu iki âyetle de ele alınan konu iman esaslarıdır ve

³⁶ Mâverî, Ali b. Muhammed b. Habîb, *en-Nüketü ve'l-’Uyûn*, Beyrut, baskı tarihi yok, IV, 34-35. Muhammed Esed, genel olarak ileri sürülen klasik *resul-nebi* ayırımını kabul eder. Ona göre *resul*, “yeni bir öğreti ya da şeriat vazeden, vahyî mesaj getiren kişi (elçi)”; *nebi* ise “Allah’ın mevcut bir şeriata ya da bütün ilâhî şeriatlerde yer alan ortak ilkelere dayanan ahlâkî değerleri bildiren kişi (peygamber)” demektir.³⁶ Bu nedenle de tercümesinde *resul* için “elçi”, *nebi* için de “haberci, peygamber” kelimelerini tercih etmiştir (Muhammed Esed, *Meal-Tefsîr*, s. 681’de 65. not.)

her ikisinde de peygamberlere iman, bu esaslar arasında sayılmaktadır. İlk âyette iman edilecek peygamberler için النَّبِيِّنْ *en-nebiyyîn* (nebiler), diğerinde ise de رُسُلًا *rusûl* (peygamberler) ifadesi kullanılmıştır. Buradan hareketle her iki kelimenin aynı peygamberleri nitelendirdiğini ve bu iki kelimenin peygamberlik anlamında aynı kişileri içerdiğini söyleyebiliriz.

ç) Gönderilme Gerekçeleri Bakımından

فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّنْ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ “Sonra Allah, müjdeleyici ve uyarıcı olarak peygamberleri gönderdi” (2/Bakara 213).

رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ “Müjdeleyici ve sakındırıcı olarak peygamberler (gönderdik).” (4/Nisâ 165). Bu iki âyette peygamberlerin müjdeleyicilik ve uyarıcılık görevlerine değinilmekte ve hem النَّبِيِّنْ *en-nebiyyîn* (nebiler) ifadesi hem de رُسُلًا *rusûl* (peygamberler) ifadesi kullanılmıştır. Bu durum, bize her iki kelimenin birbirinin yerine kullanılabildiğini ve aynı kişileri nitelediğini açıkça göstermektedir.

d) Kıssalarının Anlatılması Veya Anlatılmaması Bakımından

إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّنْ مِنْ بَعْدِهِ وَأَوْحَيْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَعِيسَى وَإِيْيُوبَ وَيُونُسَ وَهَارُونَ وَسُلَيْمَانَ وَأَتَيْنَا دَاوُدَ زَبُورًا وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَىكَ “Biz Nuh’a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. (Nitekim) İbrahim’e, İsmail’e, İshak’a, Yakûb’a, esbâta (torunlara), İsa’ya, Eyyûb’e, Yunus’a, Harun’a ve Süleyman’a vahyettik. Davud’a da Zebûr’u verdik. Bir kısım peygamberleri sana daha önce anlattık, bir kısmını ise sana anlatmadık. Allah Musa’ya gerçekten konuştu.” (4/Nisâ 163-164). Bu âyette adı zikredilen peygamberlerin hepsinin vahiy aldığı, daha önce kıssası anlatılanlar olduğu gibi kıssası anlatılmayan peygamberlerin de var olduğu ifade edilmiş, vahiy alan bu peygamberler için النَّبِيِّنْ *en-nebiyyîn* (nebiler) ifadesi kullanılmıştır.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ “Ant olsun, senden önce de peygamberler gönderdik. Onlardan sana kıssalarını anlattığımız kimseler de var, durumlarını sana bildirmediğimiz kimseler de var.” (40/Mümin 78). Nisâ sûresindeki âyetlere benzer şekilde kıssası anlatılan veya anlatılmayan peygamberler için bu âyette ise رُسُلًا *rusûl* (peygamberler) kelimesi tercih edilmiştir. Bu iki örnek âyet grubunda da görüleceği üzere kıssası anlatılan veya anlatılmayan peygamberler için النَّبِيِّنْ *en-nebiyyîn* (nebiler) ifadesi de رُسُلًا *rusûl* (peygamberler) ifadesi de kullanılabilmektedir. Dolayısıyla her iki kelimenin de aynı kişileri, yani aynı peygamberleri nitelediği ve bu kelimelerin birbirinin yerine kullanılabildiği ortaya konulmuş olmaktadır.

e) Kendilerine Kitap Verilmesi Bakımından

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّنَ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيُخْطَمَ بِهِنَ
كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّنَ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيُخْطَمَ بِهِنَ
“İnsanlar bir tek ümmet idi. Sonra Allah, müjdeleyici ve uyarıcı olarak peygamberleri gönderdi. İnsanlar arasında, anlaşmazlığa düştükleri hususlarda hüküm vermeleri için, onlarla beraber hak yolu gösteren kitapları da gönderdi” (Bakara 2/213). Bu âyetle Yüce Allah, bütün peygamberler için النَّبِيِّنَ *en-nebiyyîn* kelimesini kullanmakta ve bütün peygamberlerle birlikte kitâbı, yani vahyi indirdiğini, öğrettiğini beyan etmiştir. Demek ki iddia edilenin aksine nebilere de kitap veya vahiy verilmiş, onlar da ilâhî gerçeklerden haberdar edilmiş, müjdeleyicilik ile uyarıcılık görevlerini yapmışlardır.

وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّنَ لَمَا آتَيْنَاكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَقُومِينَ
وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّنَ لَمَا آتَيْنَاكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَقُومِينَ
“Hani Allah, peygamberlerden; ben size Kitap ve hikmet verdikten sonra nezdinizdekileri tasdik eden bir peygamber geldiğinde ona mutlaka inanıp yardım edeceksiniz, diye söz almıştık. (Âl-i İmrân 3/81). İşte bu âyetle de bir öncekinde olduğu gibi nebilere de söz verildiği, ardından kendilerine kitap ve hikmet gelince veya beraberlerinde bulunan ilâhî mesajı doğrulayan başka bir elçi geldiğinde ona inanıp güvenecekleri ve yardımcı olacakları onlara bildirilmiş, ilâhî öğretilerdeki amaç ve misyon birlikteliğine dikkat çekilmiştir. Kendilerine kitap ve hikmet verilen peygamberler bu âyetle de النَّبِيِّنَ *en-nebiyyîn* kelimesiyle ifade edilmiştir. Âl-i İmrân sûresinin 187. âyetinde kendilerinden söz alınanlar “kendilerine kitap verilenler” olarak belirlenmiş, Âl-i İmrân 81’deki nebilere de kitap verilmiş olduğu böylece delillendirilmiştir. Bu âyetle ayrıca gelecek bir elçiyi müjdelemek geleneğine de dikkat çekilmiştir. Bu âyetle kendilerinden söz alınan kişilerin peygamberler değil de peygamberler aracılığıyla ümmetleri olduğu da belirtilmektedir.³⁷ Muhataplar kim ve amaç her ne olursa olsun nebilere verilen kitabın, daha sonra gelen resuller tarafından da onaylanacağı beyan edilmiş, ilâhî bilgilendirmede nübüvvet ve risalet arasında herhangi bir fark olmadığı ortaya konulmuş olmaktadır.

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ كُلًّا هَدَيْنَا وَنُوحًا هَدَيْنَا مِنْ قَبْلُ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِ دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ وَأَيُّوبَ
وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ كُلًّا هَدَيْنَا وَنُوحًا هَدَيْنَا مِنْ قَبْلُ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِ دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ وَأَيُّوبَ
وَيُوسُفَ وَمُوسَى وَهَارُونَ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ وَزَكَرِيَّا وَيَحْيَى وَعِيسَى وَإِسَّا كُلٌّ مِنَ الصَّالِحِينَ
وَأَسْمِعِيلَ وَالْيَسَعَ وَيُونُسَ وَلُوطًا وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمِينَ وَمِنْ آبَائِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَأَخَوَانِهِمْ
وَهَدَيْنَاهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ذَلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَلَوْ أَشْرَكُوا لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَا
كَانُوا يَعْمَلُونَ أُولَئِكَ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنَّبُوءَ فَإِنْ يَكْفُرْ بِهَا هَؤُلَاءِ فَقَدْ وَكَلْنَا بِهَا قَوْمًا لَيْسُوا
كَانُوا يَعْمَلُونَ أُولَئِكَ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنَّبُوءَ فَإِنْ يَكْفُرْ بِهَا هَؤُلَاءِ فَقَدْ وَكَلْنَا بِهَا قَوْمًا لَيْسُوا
“Biz O’na İshâk ve (İshâk’ın oğlu) Yakûb’u da armağan ettik; hepsini de doğru yola ilettik. Daha önce de Nûh’u ve O’nun soyundan Dâvûd’u, Süleymân’ı, Eyyûb’u, Yûsuf’u, Mûsâ’yı ve

³⁷ İslamoğlu, *Hayat Kitabı Kur’ân*, s. 120-121 ve 4. not.

Hârûn'u doğru yola iletmıştik; Biz iyi davrananları işte böyle mükâfatlandırırız. Zekerıyyâ, Yahyâ, İsâ ve İlyâs'ı da (doğru yola iletmıştik). Hepsini iyilerden idi. İsmâil, Elyesa', Yûnus ve Lût'u da (hidâyete erdirdik). Hepsini âlemlere üstün kıldık. Onların babalarından, çocuklarından ve kardeşlerinden bazılarını da (üstün meziyetler verdik). Onları seçkin kıldık ve doğru yola ilettik. İşte bu, Allah'ın hidâyetidir, kullarından dileyeni ona iletir. Eğer onlar da Allah'a ortak koşsalardı yapmakta oldukları amelleri elbette boşa giderdi. İşte onlar, kendilerine kitap, hikmet ve peygamberlik verdiğimiz kimselerdir. Eğer onlar (kâfirler) bunları inkâr ederse şüphesiz yerlerine bunları inkâr etmeyecek bir toplum getiririz. İşte o peygamberler Allah'ın hidâyet ettiği kimselerdir. Sen de onların yoluna uy." (6/En'âm 84-89). Bu âyetlerde ismi zikredilen bütün peygamberlerin hidayete erdirildiği, ihsan sahibi olanların karşılıksız bırakılmayacağı, hepsinin sâlih insanlar olduğu, âlemlere (dönemlerinin insanlarına) üstün kılındıkları, seçildikleri ve doğru yola iletiltikleri beyan edilmiş, sonunda hepsine kitap (vahiy), hikmet (vahiy ile hükmedecek yetenek) ve nübüvvet (peygamberlik) verildiği beyan edilmiştir.

Hadid 25. âyetinde tıpkı Bakara 213'te olduğu gibi bütün peygamberlerin gönderilişinden söz edilirken *rusûl* kelimesi kullanılmış, Bakara 213 ve Âl-i İmrân 81'deki ifadeleri destekler mahiyette hepsiyle birlikte "Kitâb"ın da indirildiği açıkça beyan edilmiştir.

Ayrıca Âl-i İmrân 79, 'Ankebût 27, Câsiye 16 ve Hadid 25. âyetlerde de nübüvvet ile kitap verilmesi aynı anda zikredilmiştir. Demek ki bütün peygamberlere kitap, hikmet, dolayısıyla nübüvvet verilmiştir.

Bazı ilim adamlarının belirttiği gibi resullerden farklı olarak nebilerin vahye muhatap kılınmadığı iddiası³⁸ bu âyetlerle geçersiz kılınmaktadır.

f) Peygamberlerin Tafdîli Bakımından

Bütün ümmetlere gönderilme, iman esaslarında yer alışı, gönderilme gerekçeleri, kıssalarının anlatılıp anlatılmaması ve kendilerine kitap verilmesi noktalarındaki benzerlik, hatta aynılık, peygamberlerin birbirlerinin tafdîlinde (üstünlük veya farklılık) de kendisini göstermektedir.

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللَّهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيْتَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ "O peygamberlerin bir kısmını diğerlerinden farklı/üstün kıldık. Allah onlardan bir kısmına konuşmuş, bazılarını da derece derece yükseltmiştir. Meryem oğlu İsa'ya açık mucizeler verdik ve onu

³⁸ Cihangeri, *age.*, s. 478.

Rûhu'l-Kudûs ile güçlendirdik.”³⁹ Bu âyetle peygamberler arası tafdilden söz edilirken *er-rusûl* “peygamberler” kelimesi kullanılmıştır.

“وَلَقَدْ فَصَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّنَ عَلَى بَعْضٍ وَأَتَيْنَا دَاوُدَ زُبُورًا” “Ant olsun ki biz, peygamberlerin kimini kiminden farklı kıldık; Dâvûd’a da Zebûr’u verdik.”⁴⁰ Bu âyetle de konu tafdille ilgilidir ve Bakara 253’teki kullanımda geçen *er-rusûl* kelimesi yerine bu defa *en-nebiyyîn* kelimesi tercih edilmiştir. Bu durum, bize her iki kelimenin de aynı peygamberler için birbirinin yerine kullanılabildiğini, aralarında kişi farkı olmadığını açıkça göstermektedir.

Genel olarak bütün peygamberlere yönelik olarak ortaya konulmuş olan bu ifadelerden sonra şimdi de bazı peygamberlere yönelik ifadeleri ele almak istiyoruz.

g) Bazı Peygamberlere Yönelik İfadeler

1. Hz. İbrahim ve Hz. Mûsâ

“أَمْ لَمْ يُنَبِّأْ بِمَا فِي صُحُفِ مُوسَىٰ وَإِبْرَاهِيمَ الَّذِي وَفَّىٰ” “Yoksa Mûsâ’nın ve sözü tam yerine getiren İbrâhim’in sahifelerinde bulunan şu (gerçekler kendisine) haber verilmedi mi?” (53/Necm 36-37); “إِنَّ هَٰذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَىٰ صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ” “Şüphesiz bu (anlatılanlar), önceki sahifelerde/vahiylere (yani mesela) İbrahim ve Musa’nın sahifelerinde/vahiylere de vardı.” (87/A’lâ 18-19).

Bu iki âyet grubunda Hz. İbrahim ile Hz. Mûsâ’nın “suhuf” (sahifeler) sahibi olduğu vurgulanarak bu yönüyle ortak oluşlarına işaret edilmiş olmaktadır. Aynı mesaja sahip olan bu iki peygamber hakkında daha sonra şöyle nitelendirmeler yapılmaktadır:

“وَأَذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا” (Ey Peygamber!) Kitap’ta İbrahim’i de an (onu da insanlara anlat). Zira o, dosdoğru bir peygamberdi” (19/Meryem 41). Bu ifadede Hz. İbrahim’in nebi olarak anılması onun bu kontekste nübüvvet yönünün daha öncelikli hatırlatılması gerektiğini göstermek içindir; yoksa onun sadece nebi olduğunu göstermek için değildir.

“وَأَذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مُوسَىٰ إِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا” (Ey Peygamber!) Kitap’ta Mûsâ’yı da an (onu da insanlara anlat). Gerçekten o, hem özü sözü bir (seçkin) hem de vahiy ile haberdar edilmiş elçiydi” (19/Meryem 51). Bu âyetle de Hz. Mûsâ’nın nübüvvet yönüne özel gönderme yapılmış ve bunun risaletten bağımsız olmadığı vurgulanmıştır.

Son iki âyetle sahifelere sahip Hz. İbrahim’in nebi, Hz. Mûsâ’nın ise nübüvvet yönü daha önde risalet sahibi olduğu belirlenmiş, risalet öğretileri

³⁹ 2/Bakara, 253.

⁴⁰ 17/İsrâ, 55.

aynı olan her iki peygamberin nebi olarak da resul olarak da anılabileceği ifade edilmiş olmaktadır.

ii. Hz. İsmâîl

Aynı şekilde yine kitap verilenler arasında sayılmayan Hz. İsmail hakkında Yüce Allah hem *resul* hem de *nebi* kelimelerini kullanmaktadır: *وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا* (Ey Peygamber!) Kitap'ta İsmail'i de an (onu da insanlara anlat). Gerçekten o, hem sözünde duran, hem de vahiy ile haberdar edilen bir peygamberdi." (19/Meryem 54). Bu âyete göre risalet ve nübüvvet farkının "bir peygambere kitap verilip verilmemesi"yle ilişkilendirilmesinin doğru olmadığı ortaya çıkmış olmaktadır.

iii. Hz. Yahyâ

Geleneksel resul-nebi ayırımında kendilerine kitap verilenler arasında sayılmayan Hz. Yahyâ için Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *يَا يَحْيَى خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ وَآتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا* "Ey Yahya! Kitab'a sınıksız sarıl!" (dedik) ve henüz küçük çocukken ona muhakeme gücü verdik" (Meryem 19/12). Bu âyette sözü edilen kitap, genel olarak vahiy, ilâhî hükümler olarak kabul edilmeli, onun da ilâhî bilgilendirmeden nasibini aldığı belirtilmelidir. Zaten bunun sonucunda muhakeme gücünün de daha çocukken ona verildiği ifade edilmektedir. Bir peygamber için sağlam bir muhakeme gücü ancak kendisine yönelik vahiy ile anlam kazanır.

iv. Hz. İsâ

Resul ve *nebi* kelimelerinin farkını ortaya koymaya çalışan ve meseleyi kitap verilip verilmemesiyle ilişkilendirenlere en net ve kapsamlı cevap Hz. İsâ ve onun peygamberliğiyle ilgili şu âyettir: *قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا* "(İsâ şöyle dedi:) Ben, Allah'ın kuluyum. O, bana Kitâb'ı verdi ve beni peygamber yaptı" (19/Meryem 30). Bu âyete göre kitap verilmeyen peygambere *nebi* denmesi, gerçeği yansıtmamaktadır. Hz. İsâ'ya hem kitap verilmiş, hem de nebi kılınmıştır. Bu âyete göre kitap (vahiy) ile nübüvvet birbirinden ayrılmayan iki parçadır.

v. Hz. Zekeriyâ, Hz. Yahyâ, Hz. İsâ, Hz. İbrahim, Hz. Mûsâ, Hz. İsmail ve Hz. İdrîs

Meryem sûresinin ilk 57 âyetlik bölümünde yukarıda isimleri sayılan yedi peygamber hakkında bilgi verilmiştir. Sûrenin 58. âyetinde ise şu ifadeler yer verilmiştir:

أُولَئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ مِنْ ذُرِّيَةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَءِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا "İşte bunlar, Allah'ın, Âdem'in soyundan kendilerine nimetler verdiği peygamberlerden, Nuh ile birlikte (gemide) taşıdıklarımızdan, İbrahim ve İsrail (Yakûp)'ın

soyundan, doğruya ulaştırdığımız ve seçkin kıldığımız peygamberlerden bir bölümüdür. Onlara, Rahmân'ın âyetleri okunduğunda ağlayarak secdeye kapanırlardı." (19/Meryem 58). İşte bu âyetle daha önce isimleri zikredilen peygamberlerin Âdem (as)'ın, Hz. Nûh ile gemide taşınanların ve Hz. İbrahim ile Hz. Yakûb'un neslinden gelen nebiler olduğu belirtilmiş, -kendilerine kitap verilen resul- ayırımına gidilmeden hepsine nebiler denilmiş, peygamberler nübüvvet ismiyle anılmışlardır. Bazen *nebi*, bazen *resul*, bazen de her iki kelimeyle birlikte anılan bu peygamberlerin hepsinin hidayete erdirildiği, seçildiği ve Yüce Allah'ın âyetleri kendilerine okunduğunda gözyaşları içinde yere kapandıkları beyan edilmektedir.

Demek ki kitap verildiği ifade edilen veya edilmeyen, kendisine *resul* de denen veya denmeyen bütün bu peygamberler bu âyetle النَّبِيِّ *en-nebiyyîn* "nebiler" diye isimlendirilmektedir. Diğer âyetlerde ise benzer içerikler ve bağlam dikkate alınarak bu defa bütün peygamberler *rusûl* veya *mürselûn* olarak isimlendirilmektedir.

4. Hz. Muhammed'in Risâlet ve Nübüvveti

Kur'ân'da bütün peygamberler için hem *resul/rusûl/mursel/mürselûn* hem *nebi/nebiyyûn/enbiyâ* kelimelerinin kullanıldığını görmüştük. Şimdi de konuyu Hz. Peygamber özelinde ele almak istiyoruz.

Yüce Allah Hz. Peygamber'e bazı âyetlerde sadece *resul*, bazılarında sadece *nebi* diye hitap etmektedir:

“Ey peygamber, Rabbinden sana indirileni tebliğ et” (5/Mâide 67). “يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ” (33/Ahzâb 1). Bu ve benzer pek çok âyetle Yüce Allah Hz. Peygambere bazen *resul* bazen de *nebi* kelimeleriyle hitap etmektedir.

Bunlardan farklı olarak bazı âyetlerde aynı anda hem *resul*, hem de *nebi* diye hitap edilmektedir: “الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْنُوبًا عِنْدَهُمْ فِي السَّجْدِ” (Onlar) yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları nebi resule, o ümmi Peygambere uyarlar.” (7/Arâf 157); “قَامُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ” (Öyle ise Allah'a ve kendisi de Allah'a ve kelimelerine/mesajlarına inanan ümmi nebi olan Resulüne inanın ve O'na uyun ki doğru yolu bulasınız” (7/Arâf 158). Burada zikrettiğimiz âyetlerin ilkinde Hz. Peygambere *resul*, ikincisinde *nebi*, üç ve dördüncüsünde ise hem *resul* hem de *nebi* olarak hitap edilmiştir.

Müminlere sevgide kendilerinden daha ilerde bir konumda olduğu ifade edilen Hz. Peygamber için Ahzâb 6'da *nebi* kelimesi kullanılmış, benzer düşkünlük ve merhametten söz eden Tevbe 128'de ise *resul* kelimesi kullanılmıştır.

Bu kullanımlardan anlaşılıyor ki risâlet ve nübüvvet, diğer bütün peygamberlerin olduğu gibi Hz. Peygamberin de iki özelliğidir. Bu özellikler ayrı ayrı yerlerde geçince sorun olmadığını yukarıda izaha çalışmıştık. Ancak Meryem 51 ve 54 ile Arâf 157 ve 158. âyetlerde olduğu gibi iki özellik bir arada yer aldığı ve arada atıf harfi de olmayınca nübüvvetin, risalet içinde değerlendirilmesi gereken bir özellik arz ettiğini, farklı bir görev veya şahıs içermekten ziyade risaletin içerisinde değerlendirilmesi gereken bir yapı oluşturduğunu söylemek yanlış olmasa gerektir. Böyle bir tespitin sonucunda nübüvveti risaletten daha genel bir kavram olarak algılamak yerine, risâletin daha genel bir görev olduğunu söylemek durumundayız.

Âl-i İmrân sûresinin 144. âyetinde Hz. Peygamber'in risâletine vurgu yapılmış ve *وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ* "Muhammed sadece bir resuldür" denilmiştir. Bu durumda nübüvveti risâletten farklı görmek Hz. Peygamberin nebiliğini de ifade eden âyetlerle sorun meydana gelmesine neden olacaktır. Oysa nübüvvet risâletten bağımsız bir görev olarak algılanmayıp risâletin içersinde bir kurum olarak kabul edilirse ortada bir sorun kalmayacaktır.

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ "Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat o, Allah'ın Resulü ve peygamberlerin sonuncusudur." (33/Ahzâb 40). Nübüvvet ve risaleti birbirinden ayıran ve farklı insanların görevleri olarak kabul edenler farkında olmadan "Hz. Peygamber nebilerin sonuncusudur; nübüvvet bitmiştir; ancak risalet devam etmektedir." diyenleri desteklemiş, onlara malzeme temin etmiş olmaktadır. Halbuki bizim tespitimize göre Allah'ın resulü olmakla Allah'ın nebisi olmak arasında görevlendirilme ve şahıs bakımından herhangi bir fark yoktur. Dolayısıyla peygamberlik anlamında "nebilerin sonuncusu" olmak, aynı zamanda resullerin de sonuncusu olmak demektir. Hz. Peygamber, nebilerin sonuncusu olmakla aynı zamanda resullerin de sonuncusudur. Ondan sonra peygamber anlamında nebi de resul de gelmeyecektir. Bir hadîs-i şerifte şöyle buyrulmaktadır: "Risalet ve nübüvvet kesildi. Benden sonra resul de nebi de yoktur."⁴¹ Bu rivayette de ortaya konulan gerçek, peygamberlik kurumunun Hz. Peygamberle sona erdirildiğidir. Bir başka rivayette de Hz. Peygamber kendisiyle diğer peygamberlerin konumunu anlatırken bir tuğlası eksik bırakılmış bir bina örneğini vermiş, eksik tuğlanın kendisi olduğunu beyan ederek peygamberlik kurumunun sona erdiğini ifade etmiştir.⁴² Eğer nebi ile resul arasında şahıs olarak fark kabul edilirse o zaman Hz. Peygamberin nübüvveti biterken risalet yönüyle hayatîyetinin devam ettiği sonucu da kaçınılmaz olur ki bu durum gerçeğe aykırıdır.

⁴¹ Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 267.

⁴² Buhârî, Menâkıb, 18; Tirmizî, Edeb, 77.

Resul ve Nebi Kelimelerinin Farkına Delil Gösterilen Ayetlerin Yorumu

Resul ile nebi arasında fark olduğunu ve bunların farklı kişilere ait farklı peygamberlikler olduğunu kabul edenler Hac 52. âyeti delil olarak ileri sürmektedirler. Âyet şöyledir:

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّى أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ فَيَنْسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكُمُ اللَّهُ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ (Ey Muhammed!) Biz, senden önce hiçbir resul ve nebi göndermedik ki, o, bir temennide bulunduğunda, şeytan onun dileğine ille de (beşerî arzular) katmaya kalkışmasın. Ne var ki Allah, şeytanın katacağı şeyi iptal eder. Sonra Allah, kendi âyetlerini (lafız ve mana bakımından) sağlam olarak yerleştirir. Allah, hakkıyla bilendir; hüküm ve hikmet sahibidir.”

Râzî, bu âyeti yorumlarken resul ve nebi ayırımı konusuna girmiş ve Kelbî ve Ferrâ gibi bazı alimlerin bu ayırımı kabul ettiğini,⁴³ bazılarının ise kabul etmediğini beyan ederek ayırımı kabul etmeyenlerin, karşı tarafa şunları söylediğini aktarmıştır:

“Bu âyet, Arâf 94’te de olduğu gibi nebinin de mürsel (yani Allah tarafından gönderilmiş) olduğuna delalet eder. Yüce Allah Hz. Peygambere bazen nebi bazen de resul diye hitap etmektedir. Dolayısıyla bu durum iki kavram arasında aykırılık veya zıtlık olmadığını göstermektedir. Ayrıca Hz. Peygamber için nebilerin sonuncusu olması da iki kavramın aynılığını gösterir.” Bu ifadelerden sonra Râzî, kendi görüşünün ayırımı kabulden yana olduğunu, resule mucize ve kitap indirildiğini, önceki şeriatı neshettiğini, kendisine vahiy meleğinin geldiğini, tebliğle görevlendirildiğini, nebilerin ise böyle olmadığını ifade etmiştir.⁴⁴ Râzî’nin bu ifadeleri Hz. İbrâhim ile aynı dönemin peygamberi olan ve Kur’ân’da kendisine resul-nebi denen oğlu Hz. İsmail pratiğiyle örtüşmemektedir.

Mustafa Merâğî resulün yeni bir şeriat getirdiğini, nebinin ise bununla birlikte önceki şeriatleri yerleştirmeyi de içerdiğini beyan etmiştir.⁴⁵ Bu yorumuyla Merâğî, *nebiyi resulden* daha geniş bir kapsamda değerlendirmiş olmakta, dolayısıyla klasik ayırımı farklı bir boyut eklemiş olmaktadır.

⁴³ Bu konuda resul olmayan nebi ayırımı yapan bir görüş için bk. Ebû Cafer Muhammed İbn Cerîr et-Taberî, *Câmi’u’l-Beyân ‘an Te’vîli Âyi’l-Kur’ân*, Beyrut, 1988, XVII, 189; Mahmûd b. Ömer b. Muhammed ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf ‘an Hakâiki Gâvâmidit-Tenzîl ve ‘Uyûni’l-Akâvil fi Vucûhi’t-Te’vîl*, Beyrut, 1995, III, 160-161.

⁴⁴ Fahrüddîn Râzî, *Mefâtihu’l-Ğayb*, Beyrut, ts., XXIII, 48-49. Benzer değerlendirmeler için bk. Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’ân Dili*, Azim Neşriyat, İstanbul, ts., V, 496-497. Elmalılı, Âli İmrân 81. âyetin tefsirinde ise bütün peygamberlere kitap ve hikmet verildiğini beyan etmiştir ki bu beyan *nebi-resul* ayırımının kitap verilme veya verilmemeyle ilgili olmadığını ortaya koymaktadır (Bk. Yazır, *age.*, II, 395).

⁴⁵ Mustafa Merâğî, *Tefsîr*, Beyrut, 1974, XVII, 117. Benzer değerlendirmeler için ayrıca bk. Vehbe Zuhaylî, *et-Tefsîru’l-Münîr*, Beyrut, 1991, XVII, 250.

Hac 52. âyetinde *resul* ve *nebi* kelimeleri arasında *vâv* bağlacının bulunması, her iki kelimenin farklı kişileri nitelendirdiği kanaatinin doğmasına neden olmuştur. Halbuki bir insan hem mümin olur, hem de muttakî; hem muhsin olur, hem de müslim; hem baba olur hem de oğul... Kaldı ki buna benzer kullanımlar Kur'ân'da da yer almaktadır.

• Bakara sûresinin 98. âyetinde Allah'a, meleklerine ve peygamberlerine düşman olanlara Allah'ın da düşman olacağı belirtilmiş, melekler kelimesi bütünü içermesine rağmen aynı âyetinde Cebrâîl ve Mîkâîl (Mîkâîl)'in isimleri de ayrıca zikredilmiştir.

Ahzâb sûresinin 7. âyetinde nebilerden söz alındığı belirtilmesine rağmen peşinden "Senden, Nûh'tan, İbrâhîm'den, Mûsâ'dan ve Meryem oğlu İsâ'dan da söz aldık." buyrulmaktadır. Nebiler kavramına şüphesiz adı zikredilen peygamberler de girmesine rağmen Yüce Allah onları ayrıca zikretmiştir.

Rahmân sûresinin 68. âyetinde "meyveler" anlamına gelen *fâkihe* kelimesi kullanıldıktan hemen sonra "hurma" anlamındaki *nahl* ve "nar" anlamındaki *rummân* kelimeleri kullanılmıştır.

Kadr sûresinin 4. âyetinde "melekler o gece inerler" denmesine rağmen peşinden "içlerinde rûh (Cebrâîl) de varken" ifadesine yer verilmiştir. Bu durumda "melekler" ifadesi Cebrâîl (as)'ı da içermesine rağmen ayrıca *rûh* kelimesine yer verilmiştir.⁴⁶

Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere Hac 52. âyetinde hem *resul* hem de *nebi* kelimelerinin kullanılması onların birbirinden farklı insanları nitelendirmesine değil, aynı peygamberin hem risalet hem de nübüvvet yönünü öne çıkarmaya yöneliktir. Kaldı ki âyetinde yer alan تَمَنَّى fiili de اٰمَنِيْكَ kelimesindeki zamir de tekildir. Dolayısıyla âyetinde birden çok kişiden değil, aynı kişinin değişik yönlerinden veya özelliklerinden söz ediliyor demektir. Ayrıca Hz. Peygamber için Arâf 157 ve 158. âyetlerde, Hz. Mûsâ için Meryem 51'de ve Hz. İsmail için de yine Meryem 54. âyetinde *resul* ve *nebi* kelimelerinin yan yana zikredildikleri ve aralarında bağlaç bulunmadığının da unutulmaması gerekir. Bir konuyla ilgili bütün âyetleri görerek, hepsini hesaba katarak değerlendirme yapmak durumundayız; aksi taktirde bazı hatalar kaçınılmaz olacaktır.

وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْنَاكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنْصُرُنَّهُ قَالَ أَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ إِصْرِي قَالُوا أَقْرَرْنَا قَالَ فَاشْهَدُوا وَأَنَا مَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ
"Hani Allah, peygamberlerden, 'Ben size Kitap ve hikmet verdikten sonra nezdinizdekileri tasdik eden bir peygamber geldiğinde ona mutlaka inanıp

⁴⁶-Bu izahımız, âyetteki *rûh* kelimesine "Cebrâîl" anlamı verilmesi halinde geçerlidir.

yardım edeceksiniz' diye söz almış, 'Kabul ettiniz ve bu ahdimi yüklediniz mi?' dediğinde, 'Kabul ettik' cevabını vermişler, bunun üzerine Allah, 'O halde şahit olun; ben de sizinle birlikte şahitlik edenlerdenim' buyurmuştu.⁴⁷

Bu âyetle kendilerinden söz alınan peygamberlerden kasıt, peygamberlerin ümmetleri veya çocukları, yani İsrailoğulları ya da Ehlikitaptır. Çünkü onlar peygamberliğe daha layık olduklarına inanıyorlardı. Nitekim bu doğrultuda olmak üzere Übey ve İbn Mesûd, kıraatlarında *وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ* وَأَوْثُوا الْكِتَابَ ifadesini kullanmışlardır.⁴⁸ Son kıraat, Âl-i İmrân 187. âyetten de desteğe sahiptir.⁴⁹ Alınan sözlerin ümmetler veya peygamberlerin çocuklarından gerçekleşmesi de vakaya uygundur. Hz. Peygamber'den önceki peygamberlerin ümmetlerinin veya çocuklarının böyle bir görevi vardı. Son peygamberin ümmetinin ise böyle bir görevi olamaz; çünkü Hz. Peygamber, Ahzâb 40. âyet gereği son peygamberdir. Zaten âyetin başındaki "hani, hatırla, unutma" anlamındaki *iz* edatı, muhatap olan kişinin Hz. Peygamber olduğunu, النَّبِيِّ "nebilir" ifadesinin içinde onun bulunmadığını gösterir. Maksat, önceki peygamberlerin ümmetlerinden alınan ilgili sözün hatırlatılmasıdır.

Bu sözün birlikte ve aynı anda peygamberlik yapan peygamberlere yönelik olması da mümkündür; çünkü Hz. İbrahim, Hz. Lût, Hz. İsmail, Hz. İshâk; Hz. Mûsâ Hz. Şuayb, Hz. Hârûn; Hz. Yakub ve Hz. Yûsuf örneklerinde olduğu gibi böyle risaletler yaşanmıştı.⁵⁰

Maksadın kitap ehli veya İsrailoğulları olduğu görüşü ise diğerlerine göre daha doğru gözükmektedir. Çünkü bu konu, sûrenin 64. âyetinden itibaren devam etmekte ve kitap ehlinden söz edilmektedir. Konuyu bağlamından kopartarak izah etmek doğru değildir. Dolayısıyla kendilerinden söz alınanlar öncelikle Medine ve dolaylarında yaşayan kitap ehlidir; iman edip yardımda bulunmaları istenen resul de Hz. Muhammed'dir. Âyetlerdeki konu, daha önce peygamberlere ve ümmetlerine ait evrensel sözün Hz. Peygamberin risaletini kabule yanaşmayan kitap ehline yeniden hatırlatılmasıdır.

Bu âyetin vermek istediği evrensel mesaj, risaletin evrensel olduğu ve peygamberlerin birbirinin zıddı veya reddiyesi olmadığı esasının unutulmamasının sağlanmasıdır. Risalet ve nübüvvet kurumu Hz. Peygamberle

⁴⁷ 3/Âl-i İmrân, 81.

⁴⁸ Zemahşeri, age., I, 371.

⁴⁹ Benzer değerlendirmeler için bk. Muhammed b. Yûsuf Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhîr*, Beyrut, 1992, III, 235.

⁵⁰ Bu konuda benzer bir değerlendirme için bk. Zeki Duman, *Beyânu'l-Hak*, Ankara, 2006, III, 166.

bittiği için ondan sonra bu iddialarla ortaya çıkmak sadece bu kurumun istismarıdır.

Bu iki âyete ilave olarak bir de Arâf sûresinin 35. âyeti risalet ve nübüvvet ayırımına, dolayısıyla nübüvvet bitse de risaletin devam ettiğine dair deliller arasında sayılmaktadır.⁵¹ Âyet ve meali şöyledir:

يَا بَنِي آدَمَ إِنَّمَا يَأْتِيَنَّكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي فَمَنْ اتَّقَى وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ “Ey Âdemoğulları! Kendi içinizden size âyetlerimi anlatacak peygamberler gelirse kim (onlara karşı gelmekten) sakınır ve kendini islah ederse, artık onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir de.”

Önceki âyetin izahında da söylediğimiz gibi bağlamı görmeden âyetlere anlam vermek doğru değildir. İşte Arâf 11. âyetten itibaren ele alınan konu Hz. Âdem ve eşinin nimet yurdundan çıkartılması, onların özür beyanları, kendilerinin şeytana karşı uyarılmaları vs. konular işlenmiş, 34. âyette ise Yüce Allah bütün ümmetlere ait bir yasasından, yani “her ümmetin bir süresi vardır; süre dolunca ileri-geri oynanmaz” şeklindeki evrensel yasadan söz etmiştir. İşte bu ifadelerden sonra bütün ümmetlerin, kendi peygamberleri etrafında toplanması gerektiği söz konusu âyetle onlara bildirilmektedir.

Konunun Değerlendirilmesi

Risâlet ve nübüvvet/nebi ve resul iç içe ve birbirini tamamlayan iki kavramdır. Bütün peygamberler hem nebidir hem de resuldür. Her peygamber önce nebidir, yani önce vahiy ile ilâhî âlemden haberdar edilmiştir; sonra da resuldür; yani o bilgileri insanlara tebliğ etmiştir.

Nebi, peygamberlerin ilâhî bilgilendirme ile gerçeklerden haberdar edilmeleri halinin ifadesidir. Daha çok peygamberliğin ilk dönemlerini nübüvvet olarak isimlendirmek yerinde olur. Peygamberler önce bilgilendirilmişler; daha sonra o bilgilerin toplumla ilgili olanlarını hiçbir eksiltme ve artırım yapmadan olduğu gibi tebliğ etmişlerdir. Mâide 67. âyette Yüce Allah resulün tebliğ görevine vurgu yapmış ve eğer indirilen gerçekleri tebliğ etmemişse risaleti muhataplara ulaştırmamış olacağını beyan etmiştir.

“Gerek nebi gerek resul Kur’ân’da, Allah’ın buyruklarını ve öğütlerini muhataplara bildirmek üzere seçtiği elçi anlamında kullanılır... Kur’ân’da kendilerinden söz edilen peygamberler hem resul hem nebi olarak nitelendirilmiş, böylece nebi ile resul arasında bir farkın bulunmadığına işaret edilmiştir. Allah bütün nebi ve resüllere dînî-dünyevî konulara ilişkin bilgileri ve

⁵¹ Bu iddiayı bizzat görüşüp tartışma yaptığım bir Bahâî’den de duymuştum. Kendisi, Allah’ın rahmet ve merhametinin bu son ümmetten esirgenmediğini, dolayısıyla kendi peygamberlerine de risalet verildiğini ifade ediyordu.

buyrukları vahiy yoluyla bildirip bunları insanlara tebliğ etmelerini emretmiş, onlar da aldıkları vahiylerin Allah'tan geldiğine dair zorunlu bilgiye sahip olmuştur.”⁵²

Bu son derece isabetli tespitleri yapan Yavuz, Kur'ân'da geçen nebi ve resul kavramlarının aynı anlamda kullanılmasına karşılık hadislerde nebi ile resul arasında farklılık bulunduğu, resüllerin sayısının 313 (bazı rivayetlere göre 315)⁵³, nebilerin 124.000 olduğu görüşlerinin ileri sürüldüğünü beyan ettikten sonra şu değerlendirmeyi yapmıştır: “Ancak hadislerin çoğunda peygamberler hakkında nebi kelimesi kullanılmış, Mirac esnasında Hz. Peygamberin nebilerle görüşüğünü bildiren rivayetlerde Hz. Mûsa ve Hz. İsmâ'dan da nebi diye söz edilmiştir. Bu kullanımlar dikkate alınarak genel anlamda hadislerde de nebi ile resul arasında fark gözetilmediği söylenebilir. Aksi taktirde 313 diye verilen resul sayısınca ilâhî kitap ve şeriatin gelmiş olması gerekir. Birçok kitabın değişik resullere mükerrer olarak indirildiği şeklinde bazı kelimacılarca yapılan yorum ise tatmin edici değildir; esasında bu konuda naklî bilgi de yoktur. Bu sebeple rivayetlerin sahih olanlarının Kur'ân'a aykırı bilgiler içermediğini düşünüp hadislerde de nebi ile resul arasında fark gözetilmediğini, buna aykırı bilgiler içeren rivayetlerin ise problemli olduğunu kabul etmek gerekir.”⁵⁴

Resul ile nebi arasında bir fark ortaya konulacaksa bu fark kişilerle değil, aynı kişilerin farklı özellikleri veya yükümlülükleriyle ilgili olarak yapılmalıdır.⁵⁵

Kur'ân'da Hz. Peygamber'e yönelik; يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ “Ey Nebi!” şeklindeki hitaplara bakıldığında (meselâ Enfâl 65, 70, Tevbe 73, Ahzâb 1, 6, 13, 45, 56; Mümtehine 12; Talâk 1; Tahrîm 8'de olduğu gibi) her yerde olmasa da zaman zaman kendi özel hayatıyla ilgili düzenlemelerden söz edildiği açıkça görülmektedir. Örnek olarak; يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ “Ey Nebi!” diye başlayan Ahzâb 28-34 arası âyetlerde ele alınan konulara bakıldığında Hz. Peygamber'in ailesi ve aile hayatıyla ilgili meselelerden, Ahzâb 50-52. âyetlerde de aynı şekilde evlilik konusundan söz edildiği açıkça görülmektedir. Özellikle 50. âyete “ey

⁵² Yusuf Şevki Yavuz, “Peygamber” mad., *DİA*, İstanbul, 2007, XXXIV, 257-258. Nebi ve resul arasında bir fark bulunmadığı, bunların birbirinin sinonimi olduğu yönündeki bir görüş için de bk. Süleyman Ateş, *Kur'ân Ansiklopedisi*, “Peygamberlik” md., İstanbul, ts., XVI, 522.

⁵³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 226.

⁵⁴ Yavuz, *agmk.*, XXXIV, 258.

⁵⁵ Bu konuda Mustafa İslamoğlu'nun şu yorumu oldukça dikkat çekicidir: Resulde “haberci” öne çıkarken, nebide “haber” öne çıkmaktadır. Birincide vurgu haberi taşıyana, ikincide ise haberin kendisinedir... Kur'ân'da genellikle Hz. Peygamber'in şahsiyle ilgili hitaplarda nebi, misyonu ile ilgili hitaplarda resul kullanılırsa da birbirinin yerine kullanıldığı da olmuştur.” (Mustafa İslamoğlu, *Hayat Kitabı Kur'ân*, İstanbul, 2008, s. 652'de 7. not). Başka bir âyetin yorumunda da “nitelik açısından her resul nebi, her nebi resuldür” ifadesini kullanmaktadır (İslamoğlu, *age.*, s. 586'da 13. not).

nebi” diye başlanmış ve âyetin devamında “Müminlere değil, sırf sana mahsus olmak üzere” ifadesi konularak meselenin Hz. Peygambere özel oluşuna dikkat çekilmek istenmiştir. Ahzâb 59. âyetinde de öncelikle eşleri ve kızlarına yönelik emir yer almış, peşinden söz müminlerin hanımlarına getirilmiştir.

Benzer bir örnek hitap da Tahrîm sûresinin ilk âyetinde yer almaktadır. Oraða da Hz. Peygamber yine kendi aile hayatıyla ilgili bir uygulaması nedeniyle uyarılmış, Allah’ın kendisi için helal kıldığı bir şeyi, hanımlarının rızası için haram kılmaya kalkışmasının yanlışlığı dile getirilmiştir.

Bu örneklerde de görüldüğü gibi Hz. Peygamber’in aile hayatıyla ilgili meseleler genellikle nübüvvet hitabıyla şekillendirilmiş, uyarıldığı birkaç husustan biri de yine bu noktada ortaya çıkmıştır. Buradan hareketle Hz. Peygamber’in hatalarını nübüvvet yönüyle ilişkilendirip risalet noktasında böyle bir eksikliğinin olamayacağını söylemek yanlış olmasa gerektir. Çünkü risaletin tebliğinde onun hata veya eksiklik yapması düşünülemez. Risalette eksiklik peygamberlik kurumuyla bağdaşmaz. Zaten Yüce Allah onu tebliğ faaliyetlerinde insanların müdahalesinden koruyacağı garantisini Mâide 67 ve Cinn 27. âyetlerde vermiştir. Dolayısıyla böyle bir bakışın ortaya konulmasıyla hem peygamberlerin birer insan olduğu gerçeği unutulmamış olur, hem de risalet görevinin koruma garantisine alınmışlığı zedelenmemiş olur.

Mahşerde insanların sorgulanmasından söz eden Zümer 69. âyetinde ve Allah’a ve Peygamber’e itaat edenlerin beraber bulundurulacaklarından söz eden Nisâ 69. âyetinde *en-nebiyyîn* kelimesi kullanılmıştır. Bu ifade söz konusu işlemlerde resullerin bulunmayacağı anlamına gelmez. Nebiler bulunuyorsa aynı kişiler olan resuller de bulunuyor demektir. Çünkü iki isim de aynı şahısları nitelendirmektedir.

Peygamberlere itaat ve onlara ittibadan söz eden âyetlerde de *resul* kelimesi kullanılmıştır. Bu durumda da “nebilere itaat ve ittibaya gerek yoktur” anlamı çıkarılmamalıdır. Benzer şekilde öldürüldüğü ifade edilen peygamberler için de *en-nebiyyîn* veya *el-enbiyâ* kelimelerinin kullanılması, öldürülenler arasında resul bulunmadığı anlamına gelmez. Meleklerin ve nebilerin rab edinilmemesinden söz eden Âl-i İmrân 80. âyetle, Hristiyanlar tarafından rab edinilen ve kendisine kitap verilen Hz. İsa arasında da bir aykırılık görmemek gerekir.

Her peygambere cin ve insan şeytanlarından düşman yaratıldığından söz eden Enâm 112 ve mücrimlerden düşman yaratılmasından söz eden Furkân 31. âyetinde “peygamber” anlamında *nebi* kelimesinin kullanılması, resullerin böyle bir tehlikeden uzak tutulduğu anlamına alınmamalıdır. Zaten Arâf 200, Hac 52, Fussilet 36 vb. âyetler başta Hz. Peygamber olmak üzere

resullerin de şeytan vesvesesiyle yüz yüze kaldıklarını ve Yüce Allah'ın yardımını aldıklarını göstermektedir.

Bazı Mutezili kelimcılara göre nebi, kitapla veya ilhamla ya da uykudaki uyarı ile Yüce Allah'tan haber veren kişidir. Resul ise ilâhî vahiy taşıyan vahiy meleği kendisine indirilen kişidir. Bunlara göre resule vahiy meleği iner, nebiye ise inmez.⁵⁶ Bu iddia en azından Hz. Mûsâ için doğru değildir; çünkü Tâhâ 9-13 ve Neml 29-35. âyetlerde Yüce Allah'ın Hz. Mûsâ'ya doğrudan vahiy indirdiği, bir melek aracılığının olmadığı anlaşılmaktadır. Dahası kendisine melek gelen her insana da resul denemeyeceği açıktır. Çünkü Hûd 69-73'te Hz. İbrahim'in hanımına meleğin görüldüğü ve kendisine çocuk müjdelediği bildirilmektedir. Melek geldi diye o hanımın şeriat sahibi ve mübelliği resul olduğu her halde iddia edilemez. Aynı şekilde Âl-i İmrân 42 ve 43. âyetlerde meleklerin Hz. Meryem'e Yüce Allah'ın onu seçtiğini, arındırdığını ve döneminin veya bütününü alemlerin hanımlarına üstün kıldığını, bu nedenle Rabbine itaat etmesi, önünde secdeye kapanması ve boyun bükkenlerden olması gerektiğini kendisinde bildirmişlerdir. Daha sonra Âl-i İmrân 45. âyette yine meleklerin kendisine Hz. İsâ'yı müjdelemesinden söz edilmektedir. Ayrıca Meryem 16-21. âyetlerde de meleğin (Hz. Cebrâil'in) Hz. Meryem'e gönderilip ona bir insan suretinde görüldüğünden ve aralarında geçen uzun uzun konuşmalardan söz edilmektedir. Şimdi yukarıdaki iddianın sahipleri kendisine melek veya melekler geldi diye Hz. Meryem'e de resul diyememektedirler. Bu bağlamda Havârilere⁵⁷ veya Hz. Mûsâ'nın annesine⁵⁸ vahyedilmesinden söz edildiği için onlara da resul denmemektedir. Demek ki bir insana meleğin görünmesi onun resul oluşunun veya görünmemesi nebi oluşunun ayırıcı özelliğini oluşturmaz.⁵⁹

Bazı kelimcılara göre resulden farklı olarak nebinin şeriat tebliğ görevi yoktur.⁶⁰ Nebilerin tebliğcilik görevinin bulunmadığı iddiası gerçeği yansıtmamaktadır. Çünkü Bakara 213. âyette Yüce Allah bütün nebilerin kitâp ile gönderildiğini, onların müjdeleyicilik ve uyarıcılıkla görevlendirildiğini açıkça belirtmektedir. Müjdelemek ve uyarmak Nisâ 165. âyette resullerin de asıl görevi olarak belirlendiği gibi ancak ve ancak tebliğ ile mümkündür.

Yeni bazı iddialara göre ise "her nebi resuldür; ancak her resul nebi değildir". Bunun diğerinden farkı sadece onlara muhalefet etmekten ibarettir. Çünkü bu yaklaşıma göre resule kitap indirilmesi şart değildir. Oysa bu iddia

⁵⁶ Cihangeri, *age.*, s. 478.

⁵⁷ 5/Mâide, 111.

⁵⁸ 20/Tâhâ, 38-39; 28/Kasas, 7.

⁵⁹ Bazı rivayetlerde meleği gören sahâbilerden söz edilmektedir. (Ahmed b. Hanbel, II, 292, 408, 462, 482, 508).

⁶⁰ Cihangeri, *age.*, s. 478.

da tamamen yanlıştır. Bakara 213'te nebiler için söz konusu edilen وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ ifadesi Hadîd 25'te resuller için zikredilmiştir. Bakara 213'te *ennebiyyîn*, Hadîd 25'te ise *rusûl* kelimesi kullanılmıştır. Bu durumda her iki kelimenin de vahye muhatap olmak bakımından aralarında fark olmadığı açıkça ortadadır.

• Peygamber göndermedikçe veya peygamber gönderinceye kadar insanlara azap edilmeyeceğinden söz eden İsrâ 15. âyette *resul* kelimesinin kullanılmış olması her iki kelime arasında fark olmaması gerektiğini ortaya koymaktadır. Aksi taktirde nebi gönderilmesi veya gönderilmemesinin azaba uğratılma noktasında herhangi bir belirleyici fonksiyonundan söz etmemek durumunda kalınır.

Kur'ân'da, içinde peygamberlerin gönderilişinden bahsederken *ricâl* kelimesinin⁶¹ ve *resul* kelimesinin⁶² kullanıldığı âyetlerin de bulunduğu 21. sûrenin ismi "Enbiyâ" olarak belirlenmiştir. Bu sûrede başta Hz. Peygamber olmak üzere sırasıyla Hz. Mûsâ, Hz. Hârûn, Hz. İbrâhim, Hz. Lût, Hz. İshâk, Hz. Yakup, Hz. Nûh, Hz. Dâvûd, Hz. Süleymân, Hz. Eyyûb, Hz. İsmâil, Hz. İdrîs, Hz. Zülkifl, Hz. Yûnus, Hz. Zekeriya, Hz. Yahyâ ve Hz. İsâ'dan kısa veya uzun sayılabilecek şekilde bahisler yer almıştır. Adı geçen bu peygamberlerin hepsine nispet edilecek şekilde sûreye "Enbiyâ" adının verilmesi, peygamberlerin *resul* veya *nebi* olarak isimlendirilmesinde öne sürülen türden bir ayırımın olmadığını göstermektedir.

Sebe' 28'de وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ "Biz seni bütün insanlara ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik; fakat insanların çoğu bunu bilmezler." buyurulmaktadır. Âyetteki كَافَّةً لِلنَّاسِ ifadesi bütün insanlığı, yani kıyamete kadar gelecek bütün insanları kapsamaktadır. Arâf 158 ve Cuma 3. âyetlerde de Hz. Peygamber'in bütün insanlığa gönderildiği beyan edilmektedir.

Yüce Allah Mâide 3. âyette çok açık bir şekilde bizim için dinimizi tamamladığını, bize olan nimetini kemale erdirdiğini ve din olarak da İslâm'ı seçtiğini belirtmiştir. Dolayısıyla bu âyet, ister risalet ister nübüvvet anlamında olsun yeni bir beklentiye bütününüle imkansız kılmıştır.

Enâm 19. âyette yer alan; وَأَوْحَىٰ إِلَيَّ هَٰذَا الْقُرْآنَ لِأُنذِرَكُمْ بِهِ وَمَنْ بَلَغَ "Bu Kur'an bana, kendisiyle sizi ve ulaştığı herkesi uyarmam için vahyolundu." ifadesi bu risaletin, ulaşabileceği her yere ve her insana ulaştırılması gerektiğini, ifadeyle risaletin evrenselliğini ve kıyamete kadar süreceği gerçeğini ortaya

⁶¹ 21/Enbiyâ, 7. Benzer örnekler için bk. 12/Yûsuf, 109; 16/Nahl, 43.

⁶² 21/Enbiyâ, 25.

koymaktadır. Yüce Allah, bizden yeni ilâhî (!) öğretiler getirmeyi değil, bu son ilâhî öğretiyi, yani Kur'ân'ı bütün insanlığa ulaştırmamızı istemektedir.

Hız. Muhammed'den sonra ister nübüvvet, isterse risalet iddiasıyla olsun her kim ortaya çıkmış veya çıkacaksa yukarıdaki âyetleri inkar etme konumundadır. Dahası böyle bir iddianın sahibi "Allah'a yalan iftira eden, kendisine hiçbir şey vahiy edilmemesine rağmen 'bana da vahiy edilmiştir, ben de Allah'ın indirdiği gibi şeyler indireceğim.' diyen kişiden daha zâlim kim olabilir?" mealindeki Enâm 93. âyete göre de "en zâlim kişi"dir.